

ԱՌԻՐԱՎԱԿ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԺԲ. ՏԱՐԻ 6 ՀՈԿՏ. 1901 ԹԻԻ 40

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մարդը Հանդես Անհուն Տիեզերքին	Օդագգեսց Հոգի (Գ.)	Քամիյ Ֆլամարիոն
Յակոբոս Հ. Ճեմբեան	Գրականութիւն եւ Իր Նպասակը	Հայկանոյ Մառք
Բանաստեղծութիւն մը Տօք. Լայմեն Էպպեր	Համբարդը	Տ. Կ. Փիւրանեան
Խարբերդի Եկեղեցիներուն Ունեցած Դրժ-	Առաջին Մարդիկը Լուսնի Մեջ (Թերթօն)	Հ. Կ. Ուէյս
ուարութիւնը Յ. Գ. Գրիգորեան		
Դասական Իսպիոյ Վարպէսները. — Ռա-	Բաղադական Տեսութիւն Մ. Շ.	
ֆայել		
Հօնօրա Թուիքքոս		

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՍՍԴԱՆԱՆ

4.
ւաւ
րու
վեր
դա
բի

առ
հի
ծե
ցու
եւ
նա
«մ
դր
ՋԸ
լոյ
պի
տի
ծո
ու
մե
կա
նա
թ

ՔՐԻՏԻԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԺԹ. ՏԱՐԻ.

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1901

ԹԻԻ 40

ԲԱԺԱՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ առ այժմ կը հրատարակուի շաբաթը անգամ մը:—2. Տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւ գաւառներու համար 50 դր., արտասահմանի համար՝ 5 րուպլի կամ 12 ֆրանք կամ 24/2 տոլար, բոլորտարութեան ծախքը խմբագրութեան վրայ:—3. Ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի:—4. Հրատարակութեան վերաբերեալ նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել՝ Բապերդ Գօլէն, Բրաք. Յ. Ճեմիգեանի, իսկ բաժանորդագրութեան արձանագրութիւնները եւ բաժնեգինները պէտք է ուղղել Տնօրէնութեան, Կ. Պոլիս, Ղալաբիա, Գուրլուցլու Խան բիւ 7, Սագանան Տպարան: — 5. Անվճար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր: — 6. Տասը օրինակի բաժանորդ բերողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի:

ՍԱՐԴԸ ՀԱՆԴԵՊ ԱՆՀՈՒՆ ՏԻԵԶԵՐՔԻՆ

Վերջերս Բրիտանական Ընկերակցութեան առջեւ ճառ մը կարդաց Լորտ Քէլլին, որ հիմա գլխաւորական աշխատհիւն մէջ մեծափառ ծերունին է, իբր մեծ հեղինակութիւն ճանչցուելով ոչ թէ միայն Անգլիոյ այլ ամբողջ եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ ալ, ճառին նպատակն էր ցոյց տալ եւ հաստատել թէ «մեր տիեզերքը, ոչ թէ մեր արեգակնային շրջութիւնը, այլ այն ընդարձակագոյն անջըրպետը ուրկէ ամենահեռաւոր լուսաւորին լոյսը կրնայ հասնիլ մեր հեռագիտակներուն պզտիկ բան մըն է»: Եւ Լորտ Քէլլինի պըզտիկ տիեզերք կոչածը այնպիսի անհուն մեծութիւն ունի որուն հաշիւները կրնանք լսել ու կրնանք յիշել ալ, բայց որուն անչափելի մեծութեանը՝ ոչ խելքերնիս եւ ոչ երեւակայութիւննիս կը հասնի: Յիշեալ մեծ գիտնականը իր գիտունի հեղինակութեամբը կ'ըսէ թէ այս մեր տիեզերքը հազար միլիոն արեւ-

ներ ունի եւ թէ անոնք ալ անշուշտ ունին իրենց հետեւորդ մոլորակները. ինչ ահռելի եւ անըմբռնելի մեծութիւն. եւ սակայն այս տիեզերքին համար է որ կ'ըսէ թէ միայն մէկ կոտորակն է բուն տիեզերքին եւ թէ անոր հետ բաղդատելով պզտիկ բան մըն է այս մեր տեսածը ու հեռագիտակներով զիտածը: Գիտնական Լորտը իր այս ըսածը բացատրեց ու հաստատեց իր առջեւ դրուող երեւելի գիտուններուն, այնպիսի ուսումնական եղանակաւ մը՝ որ միայն ուսումնական մտքերու հասկնալի է. ոչ-ուսումնականներուն մերձենալի չէ ան: Ուստի իր մեծ գիտնականի հեղինակութեան վրայ հիմնուած ընդունելով իր այս յայտարարութիւնը, խընդիր մը կ'ուզայ մէջտեղ որուն վրայ խմբագրական յօդուած մը գրած է Անգլիոյ ամէնէն կարեւոր շաբաթաթերթը, Սփէքթըթըր: Հարցը որ կը ներկայանայ մեզի, կ'ըսուի յիշեալ

յօդուածին մէջ, սա է թէ հանդէս այս անհուն տիեզերքին որուն մէջ անշուշտ երկրլիոններով համրուելու են մեզի պէս կամ մեզմէ գերազոյն զգայուն էակներ, ինչպիսի զգացում պիտի ունենայ մարդ իր վրայ: Յօդուածագիրը կը հարցնէ թէ՝ երբոր մարդուն միտքը Լորտ Քէրվինի յառաջացեալ ու մշակեալ մտքին պէս կարող ըլլայ ըմբռնել տիեզերքի այս անբաւ մեծութիւնը, արդիւնքը ի՞նչ պիտի ըլլայ, մարդ ինքզինքը պզտիկացած, ցածցած պիտի զգայ թէ բարձրացած: Այս հարցման պատասխան կուտայ թէ՝ թէ՝ պէտ հարեւանցի խորհուրդով մը մեզի կը թուի թէ մարդ ցածցած պիտի զգայ, բայց սխալ է այդ եւ կրնայ հաստատուիլ թէ սխալ է: Ու կ'ըսէ. «Արարչութեան աստիճանին մէջ մեկ էակ մը որքան բարձր ըլլայ այնքան յստակ կրնայ ըմբռնել այս անհուն մեծութիւնը, եւ ասով ինքզինքն ալ ցածցած պիտի չլզայ»: Լորտ Քէրվին կ'ըմբռնէ այս մեծութիւնը, իր կառապանը իրեն պէս չկրնար ըմբռնել, բայց Լորտ Քէրվին ամենեւին նուաստացած կամ պզտիկցած չզգար ինքզինքը, ու եթէ մարդիկ համին այն աստիճան բարձր գիտութեան որ Քէրվին ազգտի մը պէս երեւի անոնց քով, եւ ըմբռնեն բոլոր աստղային տիեզերքը այնքան յստակօրէն որքան Լորտ Քէրվին կ'ըմբռնէ իր բնական քաղաքը, այն ատեն այդ յառաջացեալ մարդիկը ինքզինքնին աւելի բարձրացած պիտի զգան քան թէ ցածցած: Մարդս իրօք ինքզինք կը չափէ իր մտաւորական զիրքովը ու կը ցածնայ կամ կը բարձրանայ ինչ աստիճանով որ կ'ըմբռնէ իր մտքի կարողութիւններուն մեծութիւնը, ինք աւելի մեծ էակ մըն է ոչ թէ աւելի պզտիկ, որովհետեւ իր մէջ կը գտնէ ընդունակութիւն մը սոսկ մտքի կարողութիւնով ըմբռնելու անհուն մեծութիւն մը տիեզերքին մէջ որուն վրայով բան մը չեն ըսեր իրեն ոչ իր աչքերը, ոչ իր փորձառութիւնը, ոչ ալ իր բնազդները: Նկատոն մոլորակը անսպին գունտ մըն է, բայց մեծ է բաղդատմամբ այն ուղեղին մեծութեան հետ որ զանիկա գտաւ, թէպէտ անտեսանելի էր ան, եւ մինչեւ անգամ զրտ-

նելէն առաջ ալ ճշդիւ ստուգեց անոր ծանրութիւնը: Լեռ մը մեծ, անապին է: Բայց աւելի մեծ է այն ճարտարաշէտէն որ անոր մէջէն փապուղի մը կը շինէ, ծակելով զայն Տիեզերքի անհունութեան գողտիարը, ոչ թէ զմեզ մտաւորապէս անգամաւորեցող է, այլ զրդիւ մը ըլլալու է աւելի դժոճն ըլլալու, աւելի բարձր ելլելու:

Չանց կ'ընենք հիմայ կրնական փաստը, այն ստուգութիւնը թէ արարչութեան վրայ աւելի ընդարձակ գիտութիւն ստանալով ստեղծիչ մտքին վրայ աւելի ճշգրիտ ըմբռնում ու աւելի յստակ գաղափար կ'ստանանք, առ այժմ աւելի խոնարհ փաստերով կը գոհանանք հաստատելու համար թէ որչափ ըմբռնենք տիեզերքի մեծութիւնը, այնքան ինքզինքնիս բարձրացած կ'զգանք: Եւ զայս հաստատելու համար ձեռքբերինս ունինք մարդկային պատմութեան ընձեռած փաստն ալ:

Տաննահինդերորդ դարու վերջերը այնպէս պատահեցաւ որ Արեւմտեան Եւրոպայի մարդիկը յանկարծ գիտակից եղան թէ իրենց շուրջը գտնուող ֆիզիքական աշխարհը իրենց կարծածէն շատ աւելի մեծ էր: Կարծես երկինքները բացուեցան, երկիրը տեսնուեցաւ որ անջրպետին մէջ կը ճամբորդէր: Նոր աշխարհ մը դուրս ելաւ այն ովիսիոսին ծոցէն որ նախապէս անանցանելի համարուած էր. եւ այն սակաւաթիւ քաղաքակրթեալ մարդիկը որոնք հասկցան այս փոփոխութիւն. ներու նշանակութիւնը, ըմբռնեցին թէ աշխարհին բնակիւ մասը՝ որ առաջ շատ մեծ ըլլալ կարծած էին, պատառ մըն էր միայն մինչեւ անգամ աս աշխարհիս մէջ: Ասոր արդիւնքը ի՞նչ եղաւ: Մարդիկ ցածցած, ոչ երբեք: Ընդհակառակը: Այնպիսի տարապայման ցնծում մը տիրեց՝ անոնց մէջ որոնք կրնային ըմբռնել նոր իրողութիւնները, որ ատեն մը թուեցաւ թէ մարդկային էակը նոյն իսկ իր տարապայման ուրախութենէն ինքզինք պիտի փճացնէ: Մարդկութեան ցընծացող ոգին պահ մը սպառնաց մարել մեծ մասը այն բարի բաներուն որոնք կը զրտնդէին ամէնէն մտացի ցեղերուն մէջ: Հա-

բաւային Եւրոպայ մասնաւորապէս, որ միշտ
Հիւսիսէն աւելի եռանդուն է, գրեթէ խելքը
գլխէն թռցուց իր այս նոր զիտութեան պատ-
ճառաւ: Բարեբաղդաբար այս շարժումին
միացաւ կրօնական վերակենդանութիւն մըն
ալ, ապա թէ ոչ ճերմակ ցեղը կրնար Պօր-
ճիւղներէ բաղկանալ՝ որ զեւերուն մօտեցած
էր խելքի եւ չար բաներէ ախորժելու կող-
մէ: Եւ կրօնին ազդեցութենէն՝ քիչ ատենէն
մտային այդ վտանգաւոր վիճակին անցաւ:
Բայց այդ ատենէն ի վեր Արեւմտեան աշ-
խարհը եղաւ աւելի հզօր, տւելի փայլուն,
աւելի մտացի ու աւելի լաւ, եւ ասիկա այն
պատճառաւ որ ոստում մը ունեցեր էր դէպ

յառաջ մեր տիեզերքի կոտորակին գիտու-
թեան մէջ:

Աւելորդ է ըսել թէ ամէնքս ալ ենթակայ
ենք տեսակ մը ահաբեկում եւ խոնարհա-
մտութիւն զգալու՝ ճանչնալով թէ ի՞նչ ան-
հուն տիեզերք մըն է այն որ զմեզ չընկալատած
է: Մեր աշխարհը խեղճ փոքրիկ մոլորակ մըն
է, եւ մենք ալ, հաւանօրէն, վարի աստի-
ճաններուն վրայ կը գտնուինք զգայուն էակ-
ներու նուիրապետութեան մէջ, բայց ահա-
գին, անհուն զաշնակցութեան մը մէկ մասն
ենք մենք ալ, եւ կրնանք բարձրանալ:

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԵՃԻԶԵԱՆ

ԲԱՆԱԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ամերիկացի նշանաւոր բնագետաց եւ գրա-
դէտ Տօքթ. Լայմէն Էպպէթ վերջերս Ամե-
րիկեան գոլէճի մը ընթացաւարտներուն շատ
դեղեցիկ բանախօսութիւն մը ըրած է, որուն
մէկ քանի մասերը կը ներկայացնենք մեր
ընթերցողներուն, վստահ ըլլալով որ շատ
օգտակար պիտի ըլլայ ան առհասարակ ա-
մէն մարդու:—

Դուք ձեր գպրոցական ընթացքը աւար-
տեցիք, եւ կ'երթաք մօտեւ գործնական
կեանքի մէջ: Արդ՝ կը փորձուիք հիմա խոր-
հիլ թէ՛ պէտք է բան մը ընել որ դաս-
տիարակութեան համար եղած ծախքը պա-
րապը գացած չըլլայ. պէտք է գործ մը կա-
տարել, դիրք մը գրաւել, զբաղում մը ու-
նենալ, եթէ ոչ գպրոցի եւ վարժարանի հա-
մար արուած դրամը վայրապար ծախսուած
պիտի ըլլայ: Ասիկա՝ պատուարեր, սակայն
սխալ զգացում մըն է: Չենք ապրիր պաշ-
տօնի մը համար, չենք ապրիր մեծ գործեր
կատարելու համար, այլ կ'ապրինք ՄԱՐԴ
ըլլալու համար եւ կատարելու՝ ինչ որ Աստ-
ուած մեր ձեռքին մէջ կը գնէ, ըլլան անոնք
մեծ կամ փոքր:

Մէկը որ կ'ըսէ իւրովի, «Երթա՛մ մե-
ծագործութիւն մը ընեմ», բան մը չկրնար
ընել: Այդ կերպով չեն կատարուիր մեծագոր-
ծութիւնները: Անցեալ շաբթու գեղարուեստի
քննադատի մը հետ պատկերի մը առջեւ կե-
ցած էի: Քննադատը կ'ըսէր ինծի թէ հիմա
այս նկարիչը առաջունէ աւելի լաւ կը նկա-
րէ, յայտնապէս այլեւս ինքզինքը չյոգնեցնէր
մանրամասնութեանց մասին, իբր վար-
պետ՝ իր անձին դիտակից է ալ հիմա,
եւ այս պարագան իր արուեստին մէջ զինքը
զարգացուցած է: Անցեալ օր գրական քնն-
նադատ մը սա գաղափարը կը յայտնէր ինծի
թէ՛ մարդ իրեն նպատակ դնելով չէ որ կարող
կ'ըլլայ բարոյավէպ մը գրել. եթէ ինք բարո-
յականի տէր մէկն է, իր վէպը բարոյալից
կ'ըլլայ, եթէ անբարոյական մէկն է, վէպը
անբարոյական կ'ըլլայ. ուրիշ կերպ չկըր-
նար ըլլալ: Մեր նկարագրէն յառաջ կուգայ
մեր կեանքը: Ինչ տեսակ մարդ որ ենք,
նոյն տեսակ գործ կ'արտադրենք: Ասոր հա-
մար է որ ընդհանրապէս մարդիկ հակառակ
են ինքզինքնին բարեկարգիչ հոշակոյներու
դէմ: Ընդհանրապէս ողջամիտ չէ ան որ
ինքզինքը՝ մեծ բարոյագէտ կը հռչակէ:

Քոլումպոս ճամբայ կ'ելլէ, ովկիանոսը ճեղքելով, արեւելեան Հնդկաստան երթալու համար, եւ իր նաւը Ամերիկայի եզերքը կ'իյնայ: Լուսեր միաբան մըն էր եւ երբեք նպատակ չուներ ամբողջ Եւրոպան բարեշրջելու, ինք միայն որոշած էր իր խղճին ձայնին հետեւիլ: Մօրս արհեստաւոր մըն էր. նաւուն մէջ եղած միջոցին կը յղանայ հեռադրին գաղափարը եւ զայն ի գլուխ կը հանէ: Լինքըն իլինոյի մէջ մեծ քաղաքագէտ մըն էր եւ երբեք խորհուրդ չուներ թշուառները փրկելու, բայց կ'որոշէր, իբր ճամարիտ մարդ, իր կրցածը ընել, առանց մտածելու իսկ թէ կրնար շահիլ կամ կորսնցնել Մեքսիկոյ տակաւն պայքարը: Բոլոր մեծ մարդիկ ինքնաբերաբար մեծ եղած են: Ասկէ զատ կարեւոր է գիտնալ թէ մեծ մարդիկ իրենց յաջողութեան համար չէ որ մեծ են. մեծ մարդ մը կրնայ չյաջողիլ: Կը յարգենք այն մարդը, որ կը ջանայ կատարել սխալ բան մը, միայն եթէ իր ջանքերուն մէջ ցոյց կուտայ ազնիւ նկարագիր մը: Կը յարգենք Րոպէրթ է. Լին, եթէ նոյն իսկ յաջողած ըլլար իր նպատակին մէջ, որ մարդկային ազգին վրայ անհաշուելի չարիքներ բերած պիտի ըլլար: Կը պատուենք զինքը՝ իր նկարագրին համար, ո՛չ թէ իր ըրածին, կամ իր ընել ջանացածին համար:

Բայց Յիսուս Քրիստոս մեծ գործ մը չուներ կատարելիք: Քրիստոս չըսաւ մեզ հետեւիլ իրեն այս մեծ գործին մէջ: Կրնանք իրեն հետեւած ըլլալ երբ մենք չենք ստանձնած մեծ գործ մը: Նայէ՛ եւ տե՛ս: Իր առաջին քարոզին մէջ գործնականապէս սա կերպով կը խօսի. «Ես եկայ որ կոյրին՝ տեսութիւն, խուլին՝ լսողութիւն, համրին՝ լեզու, տառապեալին՝ մխիթարութիւն տամ: Եկայ որ աշխարհը աւելի մաքուր եւ աւելի լաւ աշխարհ մը ընեմ»: Եւ իր բոլոր կենսագրութիւնը սահմանադաւանութեան մէջ կ'ամփոփուի. «Կը պատէր ամէն տեղ բարիք ընելով»: Քրիստոս մեծ գործեր կատարեց: Մոռցի՛ր քու կանխակալ գաղափարներդ եւ կարգա՛ իր կեանքին պատմութիւնը եւ սպա ըսէ՛ թէ մարդոց մեծ համարած բաներէն ի՞նչ

բան կատարեց Քրիստոս: Ի՞նք գիրք չօրինեց, մեծ պետութիւն մը չհիմնեց, մեծ եկեղեցի մը չկազմակերպեց, մեծ բանախօսութիւններ չարտասանեց: Ի՞նք խօսեցաւ ընթրիքի սեղանին շուրջը չըջապատող ճասերկուքին, զրեթէ այն նոյն ճարտասանութեամբ որով հաղարաւորներու խօսեցաւ լերան վրայի քարոզը: Անկա հիւանդներ բժշկեց, բայց այսօր չատ մեծ հիւանդանոցի մը մէջ մէկ տարուան մէջ աւելի հիւանդներ կը բուժուին. քարոզեց քանի մը հարկը հողերու, բայց Հռիթֆիլտ կամ Ուէսլի, Պիլըր կամ Ֆիլիթս Պրուքս իրենց կենդանութեան առին աւելի մարդոց քարոզեցին: Կը սիրենք, կը սպասենք զինքը, կը հետեւինք իրեն ոչ թէ որովհետեւ մեծ գործեր ըրաւ, այլ որովհետեւ մեծ մէկն էր:

Իր մահէն վերջը Քրիստոս յանձնեց իր աշակերտներուն՝ իրենց գործը. հիմա կ'ընէ նոյնը մեզի ալ: Կարգա՛մ ձեզի իր խօսքերը. «Յիսուս դարձեալ ըսաւ անոնց, խաղաղութիւն ընդ ձեզ. ինչպէս Հայրը զրկեց զիս, ես ալ կը զրկեմ զձեզ: Եւ զայս ըսելով փռեց անոնց վրայ եւ ըսաւ անոնց, Առէ՛ք Հոգի Սուրբ»: Ի՞նչ ըսել կ'ուզուի մեզ այս խօսքերով: Ի՞նչ է Հոգին Սուրբ. «Հոգւոյն պատուը այս է, սէր, խնդութիւն, խաղաղութիւն, երկայնամտութիւն, քաղցրութիւն, բարութիւն, հաւատարմութիւն, հեղութիւն, ժուժկալութիւն»: Եւ Քրիստոս մեզ ըսել կ'ուզէ. Այս հոգին իմ մէջս էր, ես ձեզի կուտամ զայն: Կ'ուզէ՞ք Հոգւոյն պատուը սիրէ, ի՞նչ տեսակ սէր: Ամէն տեսակ սէր. հաւատարիմ եղի՛ր բարեկամներուդ, սիրէ՛ աւելի ընդարձակ եւ աւելի ընդհանրական սիրով մը. կարօտեալին ողորմած եւ կարեկից եղի՛ր. խնդութիւն. ի՞նչ տեսակ խնդութիւն է այս: Ամէն տեսակ խնդութիւն: Այն զուարթութիւնը որ դեղի մը պէս ուրախ կը պահէ զքեզ. այն աւելի մնայուն եւ լուրջ խնդութիւնը որ մեզ անհրաժեշտ է մեր կեանքին գործօն ու յառաջացած շրջանին մէջ, եւ այն ամէնէն սրբազան խնդութիւնը, որ կը փարատէ վիշտը եւ երգել կուտայ

գիշերուան մէջ, խաղաղութիւն: խաղաղութեան այն հոգին որ օրհնութիւն կը բերէ զայն ստացողին: սիրող սրտի մը խաղաղասէր հոգին: Հեղութիւն, այն հոգին որ չուզեր անձնասիրութեամբ գրաւել, յափշտակել: Քաղցրութիւն, այն հոգին զոր սրադասութիւն [tact] կ'անուանենք: Բարութիւն, այսինքն ծառայելու սրամազրութիւն՝ պատեհութեան ներկայացած ատեն բարիք ընելու, օգնելու մղումը ժողովալութիւն, կամ ինքզինքը սանձելու կարողութիւնը, ձեռքը միշտ զեկին վրայ պահելու զօրութիւնը: Քրիստոս կ'ըսէ. «Առէ՛ք կեանքի այս հոգին եւ ապա ապրեցէ՛ք ընկան ինքնաբերական, անյաւակնատ կեանքով մը: Եղի՛ք նախ, եւ կատարելը պիտի յաջորդէ անոր»:

Ինչպէս Քրիստոս կատարեց իր գործը, այնպէս ալ Աստուած կը կատարէ իրը: Զգիտականի մը վարդապետութենէն ալ կրնանք բան մը սորվիլ. դեռ չզգիտական մը չեմ: Աստուած կը գործէ անանուն, եթէ կրնանք այսպէս ըսել: Անիկա կը ծածկէ ինքզինքը: Փոթորիկին, երկրաշարժին, կրակին մէջ չէ Ան, այլ մեղմ ու նուրբ ձայնին մէջ: Բիւրաւորներ այսօր կ'զգան բարձրագոյն կեանքով մը ապրելու մղում մը, աւելի լաւը ընելու ներշնչում մը. գրգիռ մը սիրոյ, քաղցրութիւն, ողորմածութիւն եւ հոգեւոր իրականութիւններ ճանչնալու, գրգիռ մը՝ սակայն, որ չեն գիտեր ուսկից կուգայ եւ զոր, կը կարծեն թէ իրենց ներքին կեանքէն կը բխի: Բայց իրողութիւնը այն է որ այդ մղումը, գրգիռը կուգայ Աստուծմէ: Անով կ'առաջնորդուին, կը լուսաւորուին: Թէեւ իրենք չեն գիտեր: Ապրիլ Քրիստոսի նման անձանօթ, ծպեալ, եթէ թոյլատրելի է այսպէս բացատրել, Աստուծոյ նման ծածկուած, բայց միեւնոյն ատեն տանելով մեր հետ Քրիստոսի բարձր, ներշնչող, հոգիները վառ պահող ներկայութիւնը, ահա՛ այս է ամէնէն լաւ, գերագոյն բանը:

Դուք աշխարհ կը մտնէք. ձեզմէ ոմանք պիտի հետեւին օրէնսգիրութեան, ոմանք բժշկութեան, եւ ոմանք ուսուցչութեան. ձեզմէ չատեր ալ պիտի երթան իրենց գիւ-

ղը, իրենց տունը, իրենց հայրերուն ու մայրերուն: Եւ թերեւս ըսէք. պէ՛տք էր, կ'արժէ՛ր այսպէս ըլլալ, չեմ կրնար մեծ անուն մը չահիլ այսպէս, ոչ ալ կատարել մեծ գործ մը եւ ոչ իսկ ձեռք բերել մեծ արդիւնք մը: Այո՛, կ'արժէ՛ ապրիլ տանը մէջ՝ որ ուրիշ մը քեզի համար պատրաստեր է, կամ տան մէջ օր դուն քու ձեռքովդ պիտի չինես, կ'արժէ՛ ապրիլ տուն կոչուած ծառին ամէն ճիւղին վրայ եւ կախել հոն սիրոյ, խնդութեան, խաղաղութեան, երկայնամտութեան, հեղութեան, քաղցրութեան, բարութեան, ժողովալութեան պտուղները:

Երբ նուագախումբ մը կը պատրաստուի նուագել, ամէն նուագածու իր գործիքին ձայնը, կը յարմարցնէ՝ զայն քիչ մը բարձրացնելով կամ ցածցնելով մինչեւ որ պահանջուած աստիճանը գտնէ: Այս գործողութեան միջոցին յառաջ եկած աղմուկը հաճելի չէ ականջին: Երբ ձայնը յարմարցնելու՝ այս գործողութիւնը կը վերջանայ, խումբին պետք անոնց առջեւ կ'անցնի, կը բարձրացնէ իր փոքր դաւադանը եւ նշան կուտայ. այն ատեն ամէն ոք իր գործը կ'սկսի, եւ իւրաքանչիւրը կը նուագէ իր առջեւը դրուած մասը եւ այս տարբեր մասերէն է որ զգլխիչ ներդաշնակութիւնը յառաջ կուգայ: Մտէ՛ք կեանքին մէջ, եւ թող ձեզմէ իւրաքանչիւրը իրեն յանձնուած գործին մասը կատարէ: Եթէ Աստուած կուտայ քեզ թմբակը՝ զա՛րկ զայն, հոգ չէ թէ ի՛նչ կ'ըսեն մարդիկ: Եթէ Աստուած կուտայ քեզ առանձին ջութակը եւ քեզ կ'ընտրէ իբր առաջնորդ, մի՛ վախ՛նար, այլ լաւ կատարէ քու բարոյական առաջնորդութեանդ պաշտօնը: Բայց երբ քեզ կը յանձնէ քնարը եւ կ'ըսէ. նուագէ՛ միայն սա կարգ մը լարերուն վրայ եւ այդ բա՛ւ է քեզի համար. լա՛ւ, նուագէ՛ զանոնք լաւ կերպով, գո՛հ եղի՛ր: Որովհետեւ ըլլալը՝ ընելէն աւելի լաւ է: Մեծ է ան՝ որ ամէնէն աւելի լեցուն չափով ռանի Աստուծոյ հոգին, որ կ'ընդունի իր հոգւոյն մէջ Քրիստոսի հոգին եւ այսպէս յառաջ կ'երթայ, կը կատարէ իր գործը ու կ'ապրի Աստուծոյ վրայ քաղցր վստահութեամբ մը:

ՏՕՔԹ. ԼԱՅՄԷՆ ԷՊՊԷԹ

ԽԱՐԵՐԴԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՈՒՆԵՅԱԾ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ասկէ առաջ Խարբերդէն թղթակից մը Բրոֆ. Գրիգորեանի ուղղուած նամակ մըն էր հրատարակած «Բիւրական»ի մէջ, ուր կարդ մը հարցումներ կ'ընէր յարգելի Բրոֆէսէօսին: Հետեւեալը իր պատասխանն է:

«Բիւրական»ի ՅՅրդ թիւին մէջ Խարբերդէն գրուած նամակ մը, այդ կողմի Աւետ. Եկեղեցիներուն ունեցած դժուարութիւններուն վրայ խօսելով, խնդրոյն լուծման համար միջոց մը կը խնդրէ:

Գրուած նկարագրութեանն շատ ազդուեցանք: Բայց առաջին հարցումը որ մեր միտքը կուգայ սա է թէ, արդեօք այդ կողմի Պատ. Միսիոնարներն ու քարոզիչներն ալ այդ իրողութիւնները կը տեսնեն այսպէս՝ ինչպէս նամակագիրը կը տեսնէ կամ ինչպէս որ են իրենց պարզութեան մէջ: Չի՞ կրնար ըլլալ որ Պատ. Միսիոնարներ, աւելի գրաւուած տեղական պարագաներով, չկրնան տեսնել եկեղեցիներու տկար կողմը:

Շատ անգամ այս խնդրոյն վրայ խօսելու ատեն՝ մեր Միսիոնարները, քարոզելու եւ մխիթարելու համար վհատած քարոզիչներուն կ'ըսեն յուսատու չեշտերով. «Եղբայրներ, հաւատանք Տէրովը եւ այս նիւթական դժուարութիւնները ինքնին կը վերնան: Արքայ Ընկ.ը ձեզ չմոռնար: Եթէ մեր ժողովուրդները Ս. հոգիով լեցուին, զրամի մասին դժուարութիւն չմնար»: Եւ մեր քարոզիչները Միսիոնարներու վրայ իրենց ունեցած կատարեալ վստահութենէն, կը համոզուին այս խօսքերով շատ անգամ եւ խնդիրը երեսի վրայ կը թողուն: Մինչդեռ ապրիլ պատրանք են շատ անգամ եւ խնդրոյն յետաձգման պատճառ կ'ըլլան մինակ: Ուստի մեր քարոզիչները պարտաւոր են իրենք իրենց համար քննել Աւետ. Եկեղեցիներու վիճակը եւ իրողութիւնը եղածին պէս ուսումնասիրել:

Նկատելի ուրիշ կէտ մըն ալ սա է: Առաջին Միսիոնարները խնդրին նեղ տեսակէտէն զիտելով, պէտք եղածէն աւելի տեղեր գործ

բացած են: Խարբերդի չրջանակին մէջ 80 ժողովուրդ: Անտարակոյս ասոնց մեծ մասը շատ փոքր գիւղեր են որոնք եթէ ամբողջովին Բող. ըլլա ին՝ դարձեալ անկարող պիտի մնային ինքնավար ըլլալու:

Արդ այս սխալ ուղղութեան վրայ դեռ եւ շարունակել թէ՛ մեղադրելի եւ թէ՛ անկարելի է: Այդ բոլոր եկեղեցիներու մէջ երէց կամ քարոզիչ ունենալու փափաքէն ետ կենալու է: Մեր ժողովուրդները միշտ դուրսէն օգնութիւն պիտի չառնեն հարկաւ: Պէտք է վերջապէս, ուշ կամ կանուխ, հպատակինք ինքքզինքնին հոգալու օրէնքին: Եւ խորհինք թէ ասոր էն յարմար միջոցն է հետեւեալը. — Այս ութսուն ժողովուրդներու մէջէն ձեռք առնել բոլոր անոնք որոնք յոյս կուտան ապագային ինքզինքնին հոգալու, եւ աղքեցիկ միջոցներով գործը յառաջ տանիլ անոնց մէջ, մինչեւ որ, ինքզինքնին հոգալու վիճակին հասնին:

Եթէ այսպէս է, ուրեմն պէտք է այս կարգի եկեղեցիներուն՝ մինչեւ հիմա տրուածէն աւելի կարեւորութիւն տալ, աւելի ջանք թափել: Տենդ ունեցողի մը տուր պէտք եղածին չափ առատ սօյլաք, առանց երկար ժամանակ շարունակելու, ասիկա յայտնի է թէ, աւելի օգտակար արդիւնք պիտի տայ քան երբ կտոր կտոր եւ երկար ժամանակ տաս:

Եւ այսպիսի ձեռնարկի մը յաջողելուն համար անհրաժեշտ է որ Աւետ. Եկեղեցիներ Ներքին Առաքելութիւն մը հաստատեն, եւ Եկեղ. վարչութեան մէջ Միսիոնարներու հետ հիմակուանէն աւելի սերտ յարաբերութեան մէջ մտնեն:

Եւ այդ չրջանակին մէջ ինքնավար եկեղեցիներու թիւը շատնալով, կրնան մնացեալ տկար եկեղեցիներուն ալ օգնել եւ այսպէս գործը յառաջ տանիլ շատ դիւրութեամբ:

Կը խորհինք թէ սա խնդիրին մէջ Եփրատ Դօլէճն ալ պատասխանատուութեան տակ է: Սոյն վարժարանի ուսուցչական կաճառը ա.

ւելի ձեռնհասութիւն ունի այդ եկեղեցիներու վիճակը դիտակցօրէն ուսումնասիրելու, եւ կրնայ արձա՛յուրդի օրերուն, այցելել աւսնոց եւ ազգեցիկ քարոզներով եւ քաջալեւրական խրատներով զանոնք եռանդի բերել:

Ասկէ զատ կրնան յորդորել աշակերտները որ պատրաստուին ապագային Աւետարանի օգտակար պաշտօնեաներ ըլլալու:

Այնքապ

Յ. Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԴԱՍԱԿԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԸ

Ռ Ա Յ Ա Յ Է Լ

Բ.

Հոգեւոր զգացումները եւ լրջութեան ցոլացումները կ'ընթերցենք միջնադարեան նկարիչներու, իսկ վերածնունդին՝ որուն գլխաւոր ներկայացուցիչն է Ռաֆայէլ՝ ուրիշ նպատակներ ունէր: Անիկա ոչ միայն դասականներուն համար նոր սէր մը արծարծեց, այլ նաեւ սկսաւ իրական կեանքով ու անոր բոլոր ուրախ եւ աւելի մարդկային նպատակներովը զբաղել: Կրօնական նիւթերը պահուած էին բայց ա՛լ արուեստին հըպատակած:

«Հին ատենները, կ'ըսէ Րաքին, արուեստը կը ծառայէր կրօնական դէպքերը պատկերացնելու, բայց հիւմա կրօնական դէպքերը կը գործածուին Արուեստը պատկերացնելու համար»:

Այն նշանաւոր ուրուագիծերը որոնք այսօր հարաւային Բէնսիկղընի թանգարանին մէջ կը գտնուին, ծրագիրներն են այն 10 սրահակներուն որոնք Սիսթեան մատուռին մէջ կը գտնուին: Կամարը արդէն Ռաֆայէլի մեծ մրցակիցը՝ Միքէլ Անճէլօն ներկած էր, եւ այս ուրուագիծներուն մէջ կը տեսնենք ջանքը որ եղած է զարգացնելու Ս. Գրքին այն մասը որ դեռ Սիսթեան մատուռին մէջ չէր ներկայացուած:

Սրահակները Վատիկանի մէջ են: Ուրուագիծներն Արրասի արուեստանոցին մէջ մնացին մինչեւ որ Րուպէնս ցտիպեց Կարոլոս Ա.ը գնել զանոնք Ուայթեւօլի դղեակին համար: Բրօմուէլ՝ այս պատկերներուն եւ

ռանդուն հիացողը՝ գնեց զանոնք ազգին համար: Կարոլոս Բ.ի օրով քիչ մնաց որ ելլէին անոնք ազգին սեփականութենէն, որովհետեւ Քրօմուէլ կ'ուզէր ծախել զանոնք Լուդովիկոս Ժ.Ի.ին, բայց բարեբաղդաբար իր կամքը չկատարուեցաւ: Ուրիշըմ Գ.ի օրով Հէմքթըն-Բօրթ Բէլէսի մէկ սենեակը զետեղուած էին մինչեւ որ Վիքթորիա Թագուհին Սաութ Բէնսիկղընի դղեակը փոխադրել տուաւ զանոնք:

Իրմէ նուազ համբաւաւոր արուեստագէտներ օգնած են Ռաֆայէլի ատոնք չլինելու համար: «Անանխաթի մահ»ին մէջ, գլուխներէն շատերը վարպետին շինածներն են:

Գ. Շրջանին վերաբերող շատ մը հիանալի «Մատոնա»ներուն մէջէն պիտի յիշեմ միայն երկուքը. «Մատոնա տի Սան Սիսթօ»ն եւ «Մատոնա տէլլա Սէտիա»ն: Ասոնց մէջ աւաջինով արուեստագէտը «Երկնային» անունը շահեցաւ: Ներշնչուած մըն էր ան, ստեղծագործուած մը, եւ նկարուած էր անմիջապէս առանց որ եւ է ծրագրի: Ս. Կոյսը այդ պատկերին մէջ կանգնած է ամպերու կոյտի մը վրայ Յիսուսը գրկին մէջ, մինչ իր շուրջը քերովմէներ լոյսի կը փոխուին: Մէկ քովը՝ ծննդաբան է Ս. Սեքսթուսը իսկ միւս կողմը Ս. Պարսպարան որ գորովալից աչքերով աշխարհը կը գիտէ: Երկու հրեշտակներ բեմի մը կաթնած վեր կը նային:

«Մատոնա տէլլա Սէտիա»ն արուեստագէտին դժած բոլոր Ս. Կոյսերուն մէջ ամէնէն աւելի ճանչցուած եւ ամենագեղեցիկն է: Եթէ բաղդատենք զայն «Մատոնա տէլլա

(*) Շար. նախորդ թիւէն եւ վերջ:

կրանտիւզա»ի հետ անմիջապէս կը տեսնենք Ռաֆայէլի տաղանդին զէպի իրական գեղեցիկը ըրած յառաջդիմութիւնը: Օրինակ մը՝ որ ցոյց կուտայ թէ կրօնական նիւթերը Արուեստը արտայայտելու համար գործածուած են, — վերածնութեան նոր խոհալը:

«Ամենաառաջին ձեռնարկը եղած է մէկ կողմ դնել հին պատկերներուն անիրական եւ սրբագրուած ձեւերը, կ'ըսէ Բըսքին, եւ աւելի ինքնուրուագութիւն մը ընել բնութեան եւ հաւանականութեան բնութեան երեւոյթներուն հետեւած է ուշի ուշով եւ թագակիր Ս. Կոյսը պարզ Իտալացի մօր մը վիճակին իջած է: Այս պատկերին մէջ կրնանք տեսնել մայրական սիրոյ բոլոր վեհութիւնը եւ Յիսուսի նայուածքին մանկական անմեղ արտայայտութիւնը»:

Ռաֆայէլի մահը մեծ շրջանի մը վերջաւորութիւնը ցոյց կուտայ, շատերը կը խորհին թէ եթէ քիչ մըն ալ ապրած ըլլար, Անկի-ման Շրջանը կէս դար աւելի պիտի ուշանար:

Ռաֆայէլ մեռաւ Ապրիլ 6, 1520ին ծըննդեան 37րդ տարեդարձին օրը: Մարմինը քանի մը օր տնայ մէջ մնաց, եւ ժողովուրդը սկսաւ խուռներով գալ եւ տեսնել իր սիրելի արուեստագէտը: Յուզարկաւորութեան օրը ամբողջ Հռոմ իր դագաղին կը հետեւէր մինչեւ Բանդէօն, ուր թաղուեցաւ: «Այլակերպութիւնը», իր վերջին գործը, թափոքին առջեւէն կը տանէին, թէեւ վրայի գոյները դեռ չէր չորցած:

ՀՅՆՕՐԱ. ԹՈՒԻՔՐՕՍ

Թարգմ. Լ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

Օ Դ Ա Չ Գ Ե Ա Յ Հ Ո Գ Ի (*)

«Հիմա մեր գործարանաւորութեան մէջ մարմնաւորուած այս ինչ մասնիկը՝ արտաշնչութեամբ եւայլնով խոյս կուտայ, աւելի կամ նուազ երկար ժամանակ մը մթնոլորտին մէջ մնալէ յետոյ ուրիշ գործարանաւորութեան մը մէջ — բոյս, կենդանի կամ մարդ — մարմնաւորուելու համար: Ներկայիս մէջ մեր մարմինը կազմող մասնիկները՝ ամէնքը մէկէն մեր անձին մաս չէին կազմեր երէկ, ինչպէս քանի մը ամիս առաջ ալ ո'չ մին կար հոն: Ո՛րք էին: — Կամ օդին եւ կամ ուրիշ մարմնի մը մէջ: Բոլոր այն մասնիկները որոնք ձեր գործարանական հիւստածքները, ձեր թոքերը, ձեր աչքերը, ձեր ուղեղը, ձեր սրունքները եւլն. կը կազմեն հիմա, արդէն ուրիշ գործարանական հիւստածքներ կազմելու ծառայած են: Մենք ամէնքս ալ մեր նախահայրերու փոշիէն շինուած, յարութիւն առած մեռելներ ենք: Եթէ բոլոր այն մարդիկը՝ որոնք մինչեւ այս տարի ապրած են, յարութիւն առնէին, ցամաքի հանուր մակերեւոյթին վրայ՝ իւրա-

քանչիւր քառակուսի ոտքի վրայ հինգ հինգ պիտի ըլլային եւ հետեւաբար ստիպուած մէկըմէկու ուսերու վրայ ելլելու, բայց եւ այնպէս անկարելի է որ ամէնքս ալ ամբողջովին յարութիւն առնեն, որովհետեւ շատ մը մասնիկներ յաջորդաբար շատ մը մարմիններու ծառայած են, ինչպէս որ մեր հիմակուան գործարաններն ալ օր մը իրենց մասնիկներուն ստորաբաժնուելով՝ մեր յաջորդներուն մէջ մարմին պիտի առնեն:

«Ուրեմն օդի իւրաքանչիւր մասնիկ յաւիտենապէս կեանքէ կեանք կ'անցնի եւ մահէ մահ խոյս կուտայ. կարգաւ հով՝ ալիք, հող, անասուն կամ ծաղիկ է. յաջորդաբար անհամար գործարանաւորութիւններու գոյութեանը մէջ մարմնաւորուած է ան: Անսպառ է ան: Անսպառ աղբիւր՝ ուսկից կ'առնէ շունչ ամէն ինչ որ կ'ապրի. օդը անհուն ընդունորան մըն է, որուն մէջ իր վերջին շունչը կը փչէ ամէն ինչ որ կը մեռնի: Բոյսեր ու կենդանիներ, զանազան գործարանաւորութիւններ, կը ծնին ծծումով եւ յետոյ կը քակուին: Կեանքն ու մահը հաւասարապէս

(*) Շար. Նախորդ քիւսէն եւ վերջ:

մեր չնչած օդին մէջ են մշտնջենապէս իրա-
րու կը յաջորդեն կազայլին մասնիկներու փո-
խանակութեամբ. սա հինաւուրց կաղնիէն
արտաշնչուած թթուածինի մասնիկը կ'եր-
թայ, կը թռչի օրրանի մանկան թոքերուն
մէջ. մահամերձի մը վերջին հառաչները՝ ծա-
ղիկին փայլուն պսակը հլուսելու կամ կա-
նաչազարդ մարգագեանին վրայ իբր ժպիտ
տիտուելու կ'երթան. եւ այսպէս մասնիկի
մահերու անվերջ շղթայաւորումով մը՝ մըթ-
նոլորտը անընդհատ կը պահէ աշխարհին վրայ
պարզուած տիեզերական կեանքը:

«Եւ եթէ տակաւին ո՛ր եւ է առարկու-
թիւն ունիք, աւելի հեռուն երթալով պիտի
աւելցնեմ թէ մեր զգեստներն ալ ձիշդ մեր
մարմիններուն պէս՝ կազմուած են այնպիսի
հիւթերէ որոնք նախապէս համակ կաղային
եղած են: Առէք սա թելը, քաշեցէք զանի,
ի՛նչ տոկոսնութիւն: Ո՛րչափ տերեւներ մե-
տաքսեայ, կտաւեայ, բամպակեայ կամ
բրդեայ չինուած են այս շղթաներու եւ թե-
լաններու շնորհիւ: Սակայն ի՛նչ է այս բամ-
պակի, կանեփի կամ վուշի թելը. — օդի
առնթերագրուած գնտիկներ որոնք զիրար
կը բռնեն՝ միայն իրենց մասնկային ուժովը:
Ի՛նչ է այս բուրդի կամ կամ մետաքսի թե-
լը. — մասնիկներու ուրիշ առնթերագրու-
թիւն մը: Համոզուեցէք արդ թէ՛ մեր զգեստ-
ներն ալ կազմուած են նմանապէս օդէ, կա-
ղէ, հիւթեր՝ որոնք սկզբնապէս քաղուած
են մթնոլորտէն:

* * *

— Բարեբաղդաբար կը տեսնեմ որ, ար-
ուեստը գիտութենէն հեռու է այնչափ, քան
որչափ կ'ենթադրեն կարգ մը շրջանակներու
մէջ: Եթէ ձեր տեսականը ձեզի համար զուտ
գիտական է, ինծի համար սակայն արուեստն
է եւ լաւագոյն արուեստը. եւ յետոյ ասկէ
զատ՝ միթէ բնութեան մէջ բոլոր այս բա-
ժանումները գոյութիւն ունի՞ն: Բնութեան
մէջ չի կայ ո՛չ արուեստ, ո՛չ գիտութիւն, ո՛չ
նկարչութիւն, ո՛չ արձանագործութիւն, ո՛չ
երաժշտութիւն, ո՛չ բնագիտութիւն, ո՛չ տար-
րագիտութիւն, ո՛չ աստղաբաշխութիւն, ո՛չ
մեքենայագիտութիւն, ո՛չ մետէորաբանու-
թիւն: Տեսէք սա երկինքը, սա ծովը, Ալպ-
եանց լեռի սա գօտիները, իրիկուան սա վար-
դագոյն ամպերը, Իտալիոյ սա լուսա-
սաւոր հեռանկարները, բոլոր ասոնք մէկ են:
Ամէն բան մէկ է. եւ քանի որ մասնկային
բնագիտութիւնը մեզ կ'ապացուցանէ թէ չի
կայ այլեւս մարմին, թէ ոչոյն իսկ լուսնոսկիի
կամ պողպատեայ ձողին մէջ հիւլէները չեն
բռնուիր, գոնէ հողիները մեզի մօտն, ո՛չ ինչ
կորսնցուցած պիտի ըլլանք:

— Այո՛, իրողութիւն մըն է ատիկա, որուն
հանդէպ ո՛ր եւ է նախապաշարում արժէք
չպիտի ունենայ, կենդանի էակները օդազ-
գեաց հողիներ են . . . վա՛յ մթնոլորտ չու-
նեցող աշխարհներուն:

ՔԱՄԻՅԻ ՖԼԱՄԱՐԻՈՆ

Ատաբաղար Թրգմ. Ա. Մ. ԿէնձեԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐ ՆՊԱՏԱԿԸ

Ժամանակն ու ժողովուրդն է գրականու-
թիւն ստեղծողը: Ասոր համար է որ գրակա-
նութիւնը կը տարբերի ժամանակներու եւ
զինքը արտադրող ժողովուրդին համեմատ:
Ամէն տեղ գրականութեան մը օրրանը
բանաստեղծութիւնն է. ամէն ազգերու պատ-
մութեան մէջ պիտի գտնէք այս ստուգու-
թիւնը: Յունաստան նախ իր հագնեքգունները
ունեցաւ, Սքանափնաւեանք, Կալլիաղիք ի-

րենց բարդերը եւ Հայ սղգն ալ իր վիպա-
սանները կամ երգիչները: Եւ մատենագրա-
կան այս առաջին լեզուէն հետզհետէ դար-
գացում գտան գրականութեան մէջ զանա-
զան սեռեր:

Իր ամէնէն նախնական տատիճանին մէջ
գրականութեան նպատակը եղած է զազա-
փարներ արտաբերելու պահանջին իրագոր-
ծումը: Սակայն բարձրագոյն աստիճաններու

մեջ՝ զարգանալով՝ փոխուած է այսօր իր օգտակար գործունէութիւններ յառաջ բերելու բարի նպատակը: Ուրեմն, գրականութեան նպատակն է արտադրել օգտակարը եւ պատկերացնել գեղեցիկը. առաջինը կենսական ըլլալու չափ, իսկ երկրորդը՝ պարտաւորել: Թէ այս երկուքէն որո՞ւն աւելի նախապատուութիւն տալու է, զանց կ'ընենք հիմա ըսել, համոզուած ըլլալով որ երկուքն ալ գեղագիտօրէն — ինչպէս նաեւ մեր տրամաբանութիւնն ալ կը վկայէ — զատ զատ գոյութեան իրաւունք կ'ստանան, եւ միշտ իրարմէ կախում ունին, վրաս զի ո եւ է գրութիւն մը ա՛յն ատեն միայն արժանի է գեղեցիկ կոչուելու, երբ մտքին մէջ կ'արթնցնէ ճշմարիտ օգտակարութեան մը գաղափարը:

Պրական ասպարէզը ամէնէն շիտակ ճամբան է, ինչպէս կը դաւանի Տկն. տը Սթալ, ժողովուրդի մը թերութիւնները ձաղկելու եւ զայն ուղղութեան բերելու, երբ գրագէտներ հասկնան անոր կոչումը եւ օգտակարապէս գործադրեն զայն, քիչ մը լրջութիւն եւ ուղղամտութիւն խառնելով իրենց ընթացքին եւ արտադրելով այն բանը՝ որ կրնայ ազնուացնել ամբողջ սերունդ մը: Գեղեցիկ բանաստեղծութիւնը զոր օրինակ, կրնայ սիր-

ուիլ մեր կլիմային տակ ապրող ամէն խառնուածքի տէր անձերէ, արթննելով անոնց մէջ բարիքին, ճշմարտին եւ գեղեցիկին ճաշակը: Ինչո՞ւ չունենանք գրականութիւն մը, որ գեղեցիկ գրահիւսումներով խօսի մեզի սուրբ ու կրօնական, հաճելի նիւթերու վրայ այն ատեն պիտի տեսնենք թէ ամէն անհատ ջերմապէս պիտի ուզէ իր կրօնքին վերաբերումն ունենալ, միայն այն ատեն:

Ունեցած ենք գրողներու մեծ թիւ մը որոնք չեն ուզած ունենալ այս գեղեցիկ ըմբռնումը: Բայց կարելի չէ մոռնալ նաեւ այն ճշմարտապէս ճարտար գրիչները՝ որոնցմէ շատեր դժբաղդաբար քիչ անգամ կ'երեւան գրական առպարէզին մէջ: Ո՛չ, զայն չուրա նալով, անոնց իսկ կարելի է վերագրել, հին գրադէտներուն, մեր արդի լեզուին զգալի զարգացումը, որ շուտով կրնայ վերջնական ձեւափոխութեան յանգիլ:

Անոնք սոսկ գեղապաշտներ չեղան, ինչպէս կը կարծուի, այլ գրականութիւնը ըրին սրտի, մտքի ու ճաշակի ազնուացման գործիք մը:

Անոնք որչափ որ անունով՝ նոյնչափ ալ գործերով փշատակելի կը մնան միշտ:

ՀԱՅԿԱՆՈՅԸ ՄԱՌԻՔ

ՃԱՄԱՐՈՐԴԸ

Յուրտ գիշերուան հոծ խաւարը շատոնց փարատած է: Արշալոյսի տմոյն, ճերմակ վարագոյրը, երկնակամարին պսպղուն լուսաւորները կը սքողէ: Աքաղաղներուն աններգաշնակ կուկուլիկուն ի՛նչ տխուր տաքուկ եւ անուշ է բնակարանէն դատուող ճամբորդին ականջներուն:

Անիկա գժգոյն եւ տրտում գէմքով մը ընտանեկան քնքոյշ յարկէն դուրս կը նետուի եւ ճամբուն ճեք ճերմակ վերմակը գլխին՝ նժոյգի մը վրայ կծկտած, վերջին «միտք բարեաւ» մըն ալ թոթովելով կը մեկնի կ'երթայ: Սրտին կսկիծին ու մորմօքին սաստկու-

թեմէն հարուածներ կ'իջեցնէ խեղճ նժոյգին, եւ նժոյգը կերած հարուածներուն ցաւէն մշտնադաւանդ կը սուրայ կը թռի:

Մանուածապատ ճամբան ճամբորդին առջեւ կը փռուի անհատնում ու երկար, եւ ճամբորդը առաւօտեան զով ու մշուշոտ պահերուն կը կտրէ անոր շատ փոքրիկ մէկ մասը: Պաղուկ եւ զո՛ւլալ ջրերէն զմբխտադեղ, կանաչ լեռներէն, հովիտներէն եւ անոյշաբոյր, խնկաբոյր մարգագետիններէն կ'անցնի: Բայց ատոնց ոչ մէկը իր ալեծովի սիրտը կը հանգարտեցնէ: Անիկա գիւռ ծնողացը եւ սիրելիներուն տուած եւ անոնցմէ առած սի-

բալլիր համարյոյններուն շափոտութեամբ կ'օրօրուէր:

Պահ մըն ալ՝ եւ ահա արեգակը իր ոսկեհեր գլուխը լեռներու գագաթէն վեր բարձրացուցած՝ անոյշ լոյսովը կ'ողողէ ճամբորդին հողին:

Օրն ի բուն արեգական կիզիչ ճառագայթներուն տակ կը ճամբորդէ մտամոլար, մտադրադ, երբ լեռներու շղթաները արագ արագ դէպի ետ կը փախչին:

Ստուերները կ'երկննան, իրիկուն է ալ:

Լեռանց վայրի թռչուններն ու գազանները կ'երթան իրենց բոյնին մէջ հանգըստանալ. պահիկ մը վերջ արեւը լեռան մը ետին կը գլտորի: Եւ արեւմտեան թխորակ ամպերը անոր ոսկի լոյսէն մաս մը գողնալով, իրենց սեւուկ կուրծքերը քանի մը վայրկեան կ'ղարդարեն. սակայն աւաղան ալ չուտ կը վերջանայ, եւ սեւ մութը կամաց կամաց իր վարագոյրը կը քաշէ բնութեան վրայ:

Խեղճ ճամբորդը այլեւս մթութեան ծալքերուն տակ կ'օրօրուի:

* * *

Երթաւ բարեալ, ով ճամբորդ:

Տաքուկ եւ քնքուշ բնակարանդ թողլով կ'երթաս հեռուն, շատ հեռուն անտէր ու անօգնական. կ'երթաս դուն պանդխտութեան մէջ աշխատելու եւ տքնելու, սակայն ո՞վ գիտէ բաղդը քու գլխուդ ի՞նչ խաղեր խաղալ որոշած է: Այն շրջանակը որուն մէջ կ'ապրէիր շատ նեղ գտնելով կ'երթաս ապ-

րելու աւելի լայն շրջանակի մը մէջ որուն ջուրը, օդը, հողը, վերջապէս ամէն բանը օտար պիտի ըլլայ քեզի:

Սակայն ո՞վ տարաբաղդ ճամբորդ, իրիկուն աղջամուղջին ստուերներուն տակ աներեւոյթ չեղած, քչիկ մը կեցիր սա ծառին շուքին տակ եւ ձեռքդ դուխդ տարած պահ մը խորհէ ապագայ կեանքիդ վրայ. եւ ըսէ՛ ինձ թէ ի՞նչ սկզբունք ճակտիդ վրայ պիտի դրես. վաանդի սկզբունքը կենաց դեկն է, առանց անոր կեանքը կը նմանի դեկ չունեցող նաւու մը որուն վախճանը չարաչար քայքայում եւ անկումէ: Ըսէ՛ ինձի թէ դո՞ւն ալ կ'երթաս այն շատ մը մոլորած, հէք մարդոց պէս, որոնց երթը յաւիտենական կորուստ մը եղաւ իրենց ընտանիքին համար: Կը սոսկամ այդ մտածումէն: Ըսէ՛ ինձի, դո՞ւն ալ անոնց կարգէն ես: Եթէ այդպէս է, կը բաղձամ որ փոխես որոշումդ: Եթէ ո՛չ, հապա ի՞նչ սկզբունք դրոշմած ես ճակտիդ վրայ, ըսէ՛: Եկո՛ւր, եկո՛ւր, ո՞վ ճամբորդ եւ ես ոսկեղենիկ, անանցանելի տառերով գրեմ ճակտիդ վրայ սա սկզբունքը թէ «Քրիստոս իմ տեղս ըլլար ի՞նչ պիտի ընէր»: Օ՛ն, գնա գործէ՛ այս սկզբունքով եւ ես վստահ եմ յաջողութեանդ: Եւ երբ օր մը կրկին այս ճամբաներէն անցնիս սրտիդ անգործութիւններուն հրճուանքը պիտի երթայ Եհովային առջեւ փառք եւ փառափանութեան սաղմոսներ մըմնջել: Ո՛հ, երանի՛ք եղ այն ատեն:

ՏԻՐԱՆ Կ. ՓԻԻՐԱՆԵԱՆ

«ՔԻԻՐԱԿՆ»Ի ԹԵՐԹՈՆԸ

22

Հ. Կ. ՈՒԷԼՍ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԻԿԸ ԼՈՒՍՆԻ ՄԷՋ

ՊԼՈՒԻ ԻԱ.

Պ. ՊԵՏՅՈՐՏ՝ ԼԻԹԸԼՍԹՈՆԻ ՄԷՋ

Երբ երկրիս վերին մթնոլորտը հասայ, գունտին մակերեւոյթին զուգահեռական ուղղութեամբ կ'ընթանար Ջերմութեան աստի-

ճանը յանկարծ սկսաւ բարձրանալ: Գիտէի որ պէտք էր անմիջապէս դէպի երկիր իջնել: Շատ վարը մթազնած վերջալուսին մէջ, ընդարձակ ծով մը կը տարածուէր: Գունտին բոլոր փեղկերը որքան կրնայի բացի, եւ սկսայ վար իյնալ ցերեկէն իրիկուն մէջ,

եւ իրիկունէն գիշերուն մէջ, Երկիրը հետ-
զհետէ աւելի կ'ընդարձակուէր, լուսաւորները
կուլ տալով, եւ զայն պատող ամպերու ար-
ծաթագոյն կիսաթափանց քողը կը տիպուէր
զիս ընդունելու համար: Վերջապէս աշխարհը
այլեւս գնդաձեւ չէր երեւար, այլ տափակ
եւ ապա՝ գոգաձեւ: Այլ երկնից մէկ մոլո-
րակը չէր, հապա մարդուն աշխարհը: Բոլոր
պատուհանները գոցեցի միայն երկրի կողմի
պապուհաններէն մին մէկ մատնաշափ բաց
թողլով, եւ վայրէջքիս արագութիւնը նուա-
զեցաւ: Ընդարձակածաւալ ծովը, հիմա այն-
քան մօտ էր որ ալիքներուն մութ փալիւր-
լումը կը տեսնէի, վեր կուգար զիս դիմաւո-
ւորելու: Պատուհանին բաց մնացած վեր-
ջին կտորն ալ գոյեցի, եւ երես թթուեցու-
ցած ու մատերս խածնելով կ'սպասէի ընդ-
հարման: Գունտը ջուրին զարնուեցաւ ահա-
զին ճողիւրնով մը: Զուրը անշուշտ քանի մը
գրկաշափ վեր ցատքած ըլլալու է: Անմի-
ջապէս բոլոր փեղկերը բացի: Զուրին մէջ
կ'ընկղմէի, բայց հետզհետէ նուազող թա-
փով, եւ յետոյ զգացի որ գունտը վեր ելլե-
լով ոտքերս դէպի վեր կը մղէր, ու այսպէս
պղպլակի մը նման ջուրին երեսը ելայ:
Վերջապէս ծովուն վրայ փ'երերայի ու կը
տատանէի, եւ ինծի կը թուէր թէ անջրպե-
տին մէջ իմ ուղեւորութեանս վախճանը ե-
կած էր:

Գիշերը մութ եւ ամպամած էր: Հեռուն
անցորդ նաւու մը լոյսերը նշմարեցի: Եթէ
ճրագիս ելեկտրականութիւնն սպառած չըլ-
լար, կարելի է այդ գիշերը զիս ազատող մը
ըլլար: Քիչ մը անհամբերութիւն զգալէ ետ-
քը խելքս պառկեցաւ որ գէթ գիշեր մը
ալ պիտի մնայի գունտին մէջ: Անհուն ծան-
րութիւն ու յոգնութիւն կ'զգայի: Ուստի
քնացայ:

Գունտին շարժման փոփոխումը զիս ար-
թընցուց: Ապակիէն դուրս նայելով տեսայ
որ ընդարձակ ծանծաղուտ տեղ մը աւազին
վրայ խրած էի: Հեռուն ծառեր եւ տունկեր
կը տեսնուէին, եւ բաց ծովուն կողմը նաւ
մը կ'երեւար երկնքին եւ ջուրին մէջտեղ
կախուած: Դեղեւելով ոտքի ելայ Միակ

փափաքս էր քուրս ելլել: Դռնակը վերի
կողմը կը գտնուէր, եւ մեծ ճիգով յաջողե-
ցայ պտուտակաւոր կափարիչը հանել: Դուրսի
օդը յանկարծ կուրծքիս զարնուելով շունչս
կտրեց. մէյ մը պոռացի, ձեռքերս կուրծքիս
վրայ զրի եւ նստայ: Յետոյ երկար երկար
շունչ առնել սկսայ: Վերջապէս կրցայ դար-
ձեալ ոտք ելլել եւ շարժիլ: Բաւական գրգ-
ուարութենէ ետքը յաջողեցայ դուրս սողալ
աւազին վրայ եւ հոն նստայ: Կայնելու փորձ
չըրի: Ինծի այնպէս կ'երեւար թէ մարմինս
յանկարծ կապարի փոխուած էր: Մայր երկ-
րին իշխանութեան ներքեւ կը գտնուէի դարձ-
եալ: Իմ եւ անոր մէջտեղ Բաւորիթ չկար:

Արշալոյս էր, գորշ արշալոյս մը եւ բա-
ւական ամպամած: Քիչ մը անգին խարսխած
նաւ մը կար: Այլ կողմը բաւական հեռուն
քանի մը հիւզակներ կ'երեւային ծովեզերքը:
Հիւսիսային արեւելեան կողմը ծովեզերեայ
ամարանոց գիւղ մը կը տեսնուէր շատ մը
պանդոկներով: Երկար ժամանակ հոն նստայ
յօրանջելով եւ երես չփելով: Վերջապէս
ոտքի ելլելու ճիգ մը րրի: Կարծես ծանր բեռ
մը կը վերցնէի: Եւայ կայնեցայ: Հեռաւոր
տուններուն հայեցայ: Լուսնի հրաքերանին
մէջ մեր անօթեւալէն ի վեր տալին ան-
գամն ըլլալով երկրիս կերպիւրներուն վրայ
վրայ կը խորհէի «Ապուխտ», ըսի ինքնիրենս,
«հաւկիթ: Աղուոր կարմրեցած հաց եւ
աղուոր սուրճ: Իսկ սա ունեցածներս ինչ-
պէս կ'մփն տանիմ»

Շատ կ'ուզէի գիտնալ թէ ուր կը գըտ-
նուէի: Այս միջոցին ոտքի ձայն լսեցի աւա-
զին մէջ, եւ ետեւս կարճահասակ, կլոր ե-
րեսով, համակրելի երեւոյթով մարդ մարդ մը
երեւցաւ, ուսեքուն վրայ զենջակ մը ձգած
եւ ծովու զգեստը թեւին վրայ առած: Ան-
միջապէս հասկցայ որ Անգլիոյ մէջ կը գըտ-
նուէի: Մարդը ամենամեծ ուշադրութեամբ
գունտին եւ ինծի կը նայէր: Այսպէս նայելով
քիչ մը մօտեցաւ: Հաւանորէն բաւական
վայրենի երեւոյթ մը ունէի, աղ ոտտ, չսանտ-
րուած, եւ վերջին աստիճան խեղճ հագուե-
ներով, բայց այն ատեն երեւոյթիս վրայ չէի
խորհէր: Իբր քսան եարտա հստուն կանգ ա-

ռաւ: «Հալլօ՛, մարդուկս», ըսաւ քիչ մը վա-
րանմամբ: «Հալլօ՛», պատասխանեցին:

Մարդը համարձակութիւն առնելով աւելի
մօտեցաւ:

— Ի՞նչ տեսակ բան է ատ, հարցուց:

— Կրնա՞ս ըսել թէ ո՛ւր ենք, հարցուցին:

— Աս Լիթլըթօնն է, ըսաւ, տուները ցոյց
տալով: Եւ սա միւս տեղը Տընձէնէսն է:
Հիմա ցամաք ելար: Ի՞նչ է ատ: Տեսակ մը
գործի՞ք է:

— Այո:

— Ի՞նչ եղար: Նաւաբեկութեա՞ն հանդի-
պեցար: Ո՞ւրիշ եկար: Տեսակ մը փրկանա՞ւ
է, ի՞նչ է ատ:

Անորոշ հաստատական պատասխաններ
տալէ ետքը, «օգնութեան պէտք ունիմ», ըսի:
«Քիչ մը բեռ ունիմ որ ցամաք հանել կ'ու-
զեմ, այնպիսի բեռ մը որ ամէն տեղ չեմ
կրնար թողուլ»: Երեք ուրիշ երիտասարդներ
ալ իրենց ղենջտիկներով մեր կողմը կուգա-
լին: Յայտնի էր որ ասոնք առտուանց ծով
մտնողներ էին:

— Օգնութիւն կ'ուզէիր, ըսաւ երիտա-
սարդը: Սկսաւ աշխուժութիւն մը ցոյց տալ:
«Ի՞նչ կ'ուզես որ ընենք»: Երեք երիտասարդ-
ներուն նշան ըրաւ, եւ անոնք արագացիկ
իրենց քայլերը: Վայրկեան մը ետքը անոնք
ալ հասան, եւ անանկ հարցումներ կ'ը-
նէին որոնց պատասխանելու շատ սուր-
մաղբութիւն չէի դգար: «Այդ ամէնուն պա-
տասխանը ետքը կուտամ», ըսի: «Սաստիկ
յոգնած քուրջ դարձած եմ»:

Դուն պանդուկը եկուր, ըսաւ անոնցմէ
մէկը: Այդ բանին մենք հոգ կը տանինք:

— Չեմ կրնար, ըսի վարանելով: Այդ գուն-
տին մէջ ոսկիէ երկու մեծ ձողեր կան:

Մարդիկը թերեհաւատութեամբ իրարու
նայեցան, եւ ապա ինծի դառնալով նոր հար-
ցումներ կ'ընէին: Դունտին քով գացի, ներս
սողակեցայ, եւ քիչ ետքը իրենց առջեւ կը
բերէի լուսնամարդներուն ձողերը եւ խոր-
տակուած չղթան: Եթէ սոսկալի՛ յոգնած չըլ-
լայի, անոնց վրայ բաւական պիտի խնդայի:
Բզէզի մը շուրջը կեցող կատուի ձագերու
նման կայնած էին: Իրենց ինչ ընելը չէին

գիտեր: Կարճահասակ գիրուկ մարդը ծռելով
ձողերէն մէկուն մէկ ծայրը վեր առաւ եւ յե-
տոյ տքալով վար ձգեց: Միւսներն ալ նոյնը
ըրին:

— Կապար կամ ոսկի է, ըսաւ մէկը:

— Ոսկի է, ըսաւ ուրիշ մը:

— Ոսկի ըլլալուն տարակոյս չի կայ, յարեց
երրորդ մը:

Յետոյ ամէնքն ալ վրաս նայեցան, եւ
այնուհետեւ խարսխած նաւուն դարձուցին
իրենց աչքերը:

— Ինծի նայէ, ըսաւ կարճահասակ մար-
դը, ո՞ւրիշ գտար ասոնք:

Շատ յոգնած ըլլալով չէի կրնար այլեւս
իրողութիւնը ծածկել:

— Լուսինէն բերի պատասխանեցի:

Տեսայ որ երեքն ալ ապշած իրարու նա-
յեցան:

Ինծի նայեցէք, ըսի: Հիմա լիաստաբա-
նութեան ժամանակ չունիմ: Սա ոսկին պան-
դուկ տանինք: Կարծեմ թէ ճամբան հանգ-
չելով երկու հոգի մէկ ձող կրնան տանիլ,
եւ ալ սա շղթան կը քեշնեմ: Քիչ մը կերա-
կուր ուտելէս ետքը աւելի տեղեկութիւն-
ներ կուտամ ձեզի:

— Այդ գունտը ի՞նչ պիտի ըլլայ:

— Թող հոն կենայ հիմակուհիմա: Մարդու
վրաս չունի ան:

Երիտասարդները տարապայման զարմա-
քով լեցուած ամենայն հնազանդութեամբ ի-
րենց ուսերուն վրայ առին գանձերս, եւ ալ
թափորին գլուխը անցած էի եւ դէպի պան-
դուկ կ'երթայինք: Կէս ճամբան երկու ապ-
շած աղջիկներ իրենց աւազ փորելու դիակ-
ներով մեր խումբին միացան, եւ յետոյ պղզ-
տիկ նիհար տղայ մը, որ խժտուքով շունչ
կ'առնէր, մէջտեղ ելաւ: Տղան մէկ ձեռքով
հեծանիւ մը հրելով մեր հետը քալեց քիչ մը
տեղ, եւ յետոյ կ'երեւայ թէ շատ հետաքրք-
րական բան մը շտեմնելով հեծանիւին վրայ
նստաւ եւ գունտին կողմը գնաց: Տղուն ե-
տեւէն նայեցայ:

— Բան մը չընե՞ր գունտին, հոգ մի ընե՞ր,
ըսաւ գերուկ երիտասարդը: Եւ ալ արդէն
ըսածին հաւատալու հակամէտ էի:

Ի սկզբան առտուան նսեմութիւնը կարծես մտքիս մէջ ալ թափանցած էր: Սակայն երբ արեգակը հորիզոնին վրայ կախուած ամպերէն սողոսկեցաւ, երկիրը լուսաւորեց եւ կապարագոյն ծովը փալվիւցուց, ես ալ հոգի առիւ Յարգ ըրածներուս եւ դեռ ընկելքնեւորուս անհուն կարեւորութիւնը արեգակին հետ մտքիս մէջ ծագեց: Բարձրաձայն խնդացի, տեսնելով որ մարդիկը դողդոջելով կը քալէին ոսկիին ծանրութեան տակ: Երբ ես աշխարհիս մէջ տեղս բռնէի, աշխարհ ճրջափ պիտի հիանար իմ վրայ:

Եթէ սոսկալի յսգնութիւնս չըլլար, ինծի բաւական զուարճութիւն պիտի տար նաեւ Լիթլըլթոնի պանդոկապետը, որ շփոթած մէջ մը իմ ոսկիիս եւ պատուաւոր ընկերներուս կը նայէր եւ մէջ մըն ալ ազտոտ երեւոյթիս Բայց վերջապէս մէջ մըն ալ ինքզինքս լողանքի սենեակի մը մէջ դտայ, ուր լուսացուելու համար տաք ջուր կար, նաեւ ձեռք մը հանգերձ, քիչ մը փոքր բայց մաքուր, զոր բարեբարոյ կարճահասակ մարդը փոխ տուած էր ինծի:

Յետոյ անգլիական նախաճաշի մը սեղանը նստայ, եւ սկսայ ուտել տեսակ մը թոյլ ախորժակով եւ քանի մը շաբթուան տկար ախորժակով: Ինքզինքս ժողվեցի չորս երկտասարդներուն պատասխան տալու համար եւ ճշմարտութիւնը ըսի:

—Շատ աղէկ, պատասխանեցի, քանի որ զիս շատ կ'ստիպէք, ըսեմ որ այս ոսկին լուսինէն բերի:

—Լուսինէն:

—Այո, երկինքի մէջ դառնուող լուսինէն:

—Բայց ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

—Ինչ որ կ'ըսեմ ան է:

—Այսինքն թէ ճիշդ հիմա լուսինէն եւ կ'ած ես:

—Այո, անջրպետին մէջէն, այդ դունտին միջոցով:

Եւ համեղ հաւկիթէն կտոր մը նետեցի բերանս: Նաեւ միտքս դրի որ երբ դարձեալ լուսին երթամ Փալորը դառնելու, հետոս սընտուկ մը հաւկիթ տանիմ:

(Շարունակելի)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԷՄԻՐԻՆ ՄԱՀԸ

Աֆղանիստան եւ իր նոր էմիրը վերջին քանի մը օրերուն մէջ, թերթերու քաղաքական լուրերու բաժնին մէջ ամէնէն աւելի իրենց վրայ խօսեցնող խնդիրներն են: Բնականաբար նախորդ էմիրին՝ Ապտիւրրահմանի մահը, նպատաւոր պարագայ մը չէր Անգլիոյ համար, քանի որ Ռուսիոյ չափ իր ձեռքերը ազատ չէին, էմիրի փոփոխութեան առթիւ մասնաւոր կերպով զբաղելու համար Աֆղանիստանով:

Առաջին անգամ երբ Ապտիւրրահման էմիրին մահը կը հրատարակուէր Եւրոպական թերթերու մէջ, ասանք ընդհանրապէս այն տեսակ հրատարակութիւններ եղան որ նախ իրողութիւնը մեծ համեմատութիւններով ներկայացաւ ընթերցողներու աչքին:

Սա ճշմարտ է որ, Աֆղանիստանի չուրջ ամէնէն աւելի շահագրգռող պետութիւններն են Անգլիա եւ Ռուսիա, մասնաւոր իրարու ներհակ շահերով: Երբ Ապտիւրրահման կը մեռնէր, առաջին ընդհանուր տպաւորութիւնը սա եղաւ որ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, Աֆղանիստանի չուրջ կնճռոտութիւններ յառաջ պիտի գան, եւ այս առաջին տպաւորութիւնը անոր համար, որովհետեւ յայտնի իրողութիւն մըն էր որ Ապտիւրրահման մահ կրցած էր իր նուրբ ըմբռնումովը եւ դիւանագիտական կարողութեամբը այնպէս մը բռնել Ռուսիան եւ Անգլիան, որ իր ողջութեանը բաւական ապահով խնդրի մըն էր ենթադրելը թէ չնորհիւ Ապտիւրրահմանի, հանդէպ սոյն երկու պետութեանց բռնած

քաղաքականութեան՝ Ռուսիա եւ Անգլիա բազմաթիւ մը չպիտի ունենային: Ուրեմն երբ Ապաւիրաւմանի մահովը իրեն կը յաջորդէր իր անդրանիկ որդին Հապիպուլլահ, բնական է որ ամէն մարդ կը մտածէր թէ նոր էմիրը պիտի կրնայ իր հօրը նրբամտութիւնը եւ գիւտնադիրտութիւնը ունենալ, առաջը առնելու համար Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ վէճի մը, որ մանաւանդ կրնայ Աֆղանիստանի համար ալ ճակատագրային ըլլալ:

Հեռագիրները արդէն օրը օրին հազարեցին թէ Հապիպուլլահ իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր, իր հօրը շաւղին հետեւելու կատարեալ առաջադրութեամբ, եւ այս կերպով կը յայտնուէր թէ իր քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ հաւասարապէս լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ռուսիոյ ինչպէս նաեւ Անգլիոյ հետ, ասով զանոնք իրարու դէմ չգրգռելու համար: Ինչ որ ներկայ պարագաներուն մէջ կասկածի տեղի կը թողու սակայն, սա կէտն է որ, շատ մը փափուկ կացութիւններու միջոցին կարող պիտի ըլլայ նոր էմիրը հաւասարապէս երկու կողմերուն հետ ալ իր լաւ յարաբերութիւնները պահել: Ահա Աֆղանիստանի շուրջ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ եղած խնդրին ամբողջ բանալին այս կէտին մէջ է, զոր կարելի չէ այսօր ճշդել, քանի որ տակաւին Հապիպուլլահ էմիրը ցոյց չէ տուած իր մտքի կարողութիւններուն աստիճանը:

Միւս կողմէ սակայն սա կարեւոր հարցումը կը ծագի ամէնուն մտքին մէջ թէ ինչո՞ւ համար Ռուսիա եւ Անգլիա այն աստիճան կը չահագորգուին Աֆղանիստանով, եւ ո՞ր կէտերուն մէջ կը կայանայ իրենց շահերուն տարբերութիւնները:

Ռուսիա, որ իրեն համար դէպի Մայրագոյն Արեւելք բաց ճամբայ մը ունենալը կենսական նկատած է, Աֆղանիստանը կը նկատէ հողի տարածութիւն մը որ զինքը կրնայ մինչեւ Հնդկաստան հասցնել, ուրեմն Ռուսաստան որպէս զի ի վիճակի ըլլայ հետզհետէ իր առջեւ ճամբայ մը հարթել, պիտի աշխատի որ Աֆղանիստանի մէջ Անգլիական ազդեցութիւնը չի շատնայ, մանաւանդ անոր շատնալովը, փոխանակ իրեն Անգլիացին Հնդկաս-

տանէն Աֆղանիստանի ճախով դէպի Ռուսական սահմանները կուգայ: Միեւնոյն ատեն Անգլիացիներն ալ ունին իրենց շատ կարեւոր նկատումները: Իրենց քաղաքականութեան կէտ նպատակին պէտք է ըլլայ չեղոքացնել Ռուսական ամէն ազդեցութիւն Աֆղանիստանի մէջ, ասով արգիլելու համար Ռուսերը հետզհետէ Հնդկական սահմանները մօտենալու:

Երկու կառավարութեանց՝ հանդէպ իրարու ունեցած այս դիրքը որոշակի կերպով ցոյց կուտայ թէ ինչո՞ւ Անգլիա եւ Ռուսիա այնքան լուրջ հանգամանքով իրարու դէմ կը կենան Աֆղանիստանի մէջ:

Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ հանդէպ իրարու ունեցած այս դիրքէն շատ լաւ կրցած է օգտուել Ապաւիրաւման, աշխատելով որ երկու պետութեանց ազդեցութիւնը միանգամայն չեզոքացուի, եւ ասով երկրին ժողովուրդը աւելի ազգային, ինքնայատուկ բարգաւաճում մը ունենայ: Եւ էմիրին այս գործը այնքան դժուար չէր, քանի որ ինքը կարող էր Անգլիան եւ Ռուսիան իրեն իբր գործիք ծառայեցնել, եւ այս կերպով իր գործը յառաջ տանիլ:

Եթէ Հապիպուլլահ էմիրը կարող ըլլայ ամէն կերպով շարունակել իր հօրը քաղաքականութիւնը, կարելի է սպասով ըլլալ թէ գոնէ ժամանակի մը համար Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, Աֆղանիստանի շուրջ, ուր է լուրջ ընդհարում տեղի չունենար: Կ'ենթադրուի ընդհանրապէս թէ Հապիպուլլահ էմիրը պիտի յաջողի շարունակել իր հօրը սկսած քաղաքականութիւնը, այդ կերպով շարունակել տալու համար երկրին արդի խաղաղական վիճակը:

Մ. Շ.

Րուստիկինի Ազգ. Վարժարանին կողմէ Սահակ էֆ. Կիւլչէնեան կը խնդրէ մեզմէ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել Ստեփան էֆ. Մակարեանի, իր նուիրած «Բիւրակն»ին համար, յիշեալ վարժարանին:

Այս երկուշաբթիէն սկսեալ Սագաեան Տպարանէն սկսաւ հրատարակուիլ Ծաղիկ օրաթերթը, խմբագրական եւ վարչական նոր կազմակերպութեամբ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր սլաշաօնակցին:

Ա. Զ. Դ

Վաղը, ժամը 8 1/2-ին (Ը. Թ.) Պայպլ Հաուսի մատուռին մէջ տեղի պիտի ունենայ Կ. Պոլսոյ Ե. Ք. Ընկերակցութեան հաստատման Գանձամեակի Ընդհ. Ժողովը: Այս առթիւ ուղերձներ ընել հրաւիրուած են Վեր. Հ. Ս. Պարսրմ, Վեր. Ա. Կ. Պետիկեան եւ Տոքթ. Պ. Մատթէոսեան էֆ.: Պիտի խօսի նաեւ Ընկերակցութեան նախագահը՝ Բրոֆ. Յ. Հ. Ճէճիզեան էֆ.: Երգիչ խումբ մը մէկ քանի երգեր պիտի երգէ: Փափաքողներ սիրով կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ:

Մեծ Վարդան էֆ. Փիրանեան Սիսի ժառանգաւորաց Վանքի Վարժարանին մէկ տարուան «Բիւրակն» կը նուիրէ, զոր սկսած ենք զրկել կանոնաւորաբար, ուրախութեամբ արձանագրելով այս պարագան:

Մեր այն բաժանորդներէն, որոնք տակաւին չեն վճարած իրենց բաժնեգինը, կը խնդրենք փութացնել զայն, մեր իրենց վրայ դրած վստահութիւնը չարաչար գործածած չըլլալու համար:

Կ Ա Ր Ե Ի Ո Ր

Յօդուածագիրներէն ոմանք, շարունակելի յօդուածներ կը զրկեն մեզ: Այս առթիւ պէտք կը զգանք ծանուցանելու որ, չենք կրնար նկատողութեան առնել այդ տեսակ գրութիւններ, որովհետեւ ինչպէս կրնանք հրատարակել յօդուածի մը առաջին մասը, որուն շարունակութեան ինչ ըլլալը չենք գիտեր:

ԶՐՈՒՑԱՏՐԱԿԱՆ ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԻ (1901)

Ի պէտք Վարժարանաց Եւ Ինքնուրուի Կրթական

Հայերեկի վերածեց Գեորգ Յ. Կիւլեան

Սոյն Բերականութեան մէջ հարթուած են անգլիերէն լեզուի բոլոր գծաւորութիւնները: Ամէն անոնք որ կը փափաքին ՍՈՒՂ Ժամանակի մէջ ՈՒՂԻՂ սորվիլ անգլիերէն լեզուն, թող անգամ մը փորձեն սոյն դասագիրքը:

Գիւմել Յ. ՍՐԱՊԵԱՆ գրատուն

(ՄԱՐԶՈՒԱՆ)

Եւ կամ հրատարակչին Mr. JULIUS GROOS,

PUBLISHER

HEIDELBERG (Allemagne)

Հ Ա Մ Ա Զ Գ Ա Յ Ի Ն

ՕՐԱՑՈՅՑ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

1902

Գ. ՊԱՂՏԱՍՍԵԱՆ

Կեդրոնատեղի Յ. Մատթէոսեան տպարան, Ֆինճանճըլար, Կ. Պոլիս. կը ծախուի բոլոր գրաւաճառներուն քով, համաձայն 128 երես՝ 1 զրշ., ընդարձակը՝ 320 երես՝ 3 զրշ.:

Պարունակութիւն (Հայերէն եւ մասամբ թուրքերէն) Օրացոյց եւ տոմարական գիտելիք. հեռագրական ու թղթատարական կապի նշաններ. բարոյավէպեր, ընտանեկան, առողջապահական, երկրագործական, բժշկական, պատմական ու գիտական կտորներ, զուարճալիք, վիճակագրութիւն, թուաբանական նորագոյն կանոններ:

Տեք եւ Տնօրէն

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԳԱՆԱՆ

Կալաթա Գոսրդուկու խան, քիւ 7

Ժիկն

Լ. Գ

Ա

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

Եւ Լին

ՊԱԼԳԱՆ

ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ, ՍՕՖԻԱ

Դրամագլուխ, պահեստ եւ երաշխաւորութեան գումար Քր. 7,500,000

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ժ Ի Ի Ղ

1899ի ապահովագրութեան գումարն է 19,534,276 Քր.: Ամբողջ կեանքի վրայ եւ խառն ապահովագրութիւն, կրկին դրամագլուխով, ազոց օժիտի գրամագլուխ ալիււայլ կարգագրութիւններով, չափաւոր սակերով ու նպաստաւոր պայմաններով:

Հ Ր Դ Ե Հ Ի Ժ Ի Ի Ղ

Ապահովագրութիւն փայտաշէն ու քարուկիր շէնքերու, կարասիներու եւ ապրանքներու՝ նպաստաւոր պայմաններով:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑՔԻ Ի

Ապահովագրութիւն վաճառքներու, չողկնաւերու մարմնին աշխարհիս ո՛ր կողմնալ որ ուղեւորին:

Ընկերութեան դրամատուններն են ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ Կ. Պոլիս, ԱՆԿԼՕ-ԱԻՍՏՐԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, ԼՈՆՏՈՆ, ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ, ՍՕՖԻԱ:

Գործակալ ընդհանուր Թուրքիոյ՝ ԱՐՇԱԿ ՈՒՆՃԵԱՆ:

Ղալաթիա, Մերթեպանի փողոց, ճէտիտ խան քիւ 4:

Գաւառներու համար պատուաւոր երաշխաւորութեամբ գործակալներ կը վնասուին: